

82.09(430.2)

Արտասահմանյան գրականություն

ՖՐԻԴՐԻԽ ՇԻԼԼԵՐԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԵՂԾՎԱԾՆ Զ.Վ. ԳՅՈՐԵԻ «ՖԱՍՏ» ՈՂԲԵՐԳՈՒԹՅԱՆ ՄԵԶ

Միրվարդ ՄՏԵՓԱՆՅԱՆ

Բանալի բառեր: Արմին Ռիզի, Շիլլեր, ողբերգություն, անագրամ, Գյոթե, մահվան առեղծված, Ֆաուստ, ակոնիտ, թունավորում:

Ключевые слова: Армин Ризи, Шиллер, трагедия, анаграм, Гете, тайна смерти, Фауст, аконит, отравление

Key words: Armin Rizi, Shiller, tragedy, anagram, Goethe, mystery of death, Faus, akonit, poissoning

С. Степанян

ТАЙНА СМЕРТИ Ф. ШИЛЛЕРА В ТРАГЕДИИ «ФАУСТ» ГЕТЕ

Резюме

В основе данной статьи положено раскрытие швейцарским ученым Армин Ризи тайны смерти одного из основателей немецкой классической литературы Ф. Шиллера в трагедии «Фауст» Гете. При расшифровке новых анаграммических структур Ризи раскрывает во второй части трагедии «Фауст» историю убийства Шиллера. Шиллер был отравлен. В данной статье научно подчеркивается **малчание** Гете. На основе этого выявлена необходимость исследовать Гете как человека в аспекте трагичности для новых литературоведческих, историко-политических исследований.

S. Stepanian

THE MYSTERY OF F. SHILLER'S DEATH IN GOETHE'S <<FAUST>> TRAGEDY

Summary

This article discusses disclosure of Swiss scientist Armin Rizi about the mystery of the German poet - F. Shiller's death in Goethe's «Faust» tragedy. Decoding the new anagram structures Rizi closed Shiller's murder in «Faust» tragedy. Shiller was poisoned. In this article is stressed scientifically the silence of Goethe. Based on this it is identified the necessity to explore Goethe as a human in the tragic aspect for the new literal, historic-political researches.

Սույն հոդվածի հիմքում ընկած է գերմանական դասական գրականության հիմնադիրներից Ֆ. Շիլլերի մահվան առեղծվածի՝ շվեյցարացի գիտնական Արմին Ռիզիի բացահայտումը Յ.Վ. Գյոթեի «Ֆաուստ» ողբերգության մեջ: Անագրամային նոր կառույցների վերծանումով Ռիզին ողբերգության երկրորդ մասում հայտնաբերում է Շիլլերի սպանության պատմությունը: Բանաստեղծին թունավորել էին: Սույն հոդվածում գիտականորեն կարևորվում է Գյոթեի լռությունը: Այս առումով հիմնավորվում է Գյոթե մարդու ուսումնասիրումը ողբերգականության տեսանկյունից՝ գրականագիտական, պատմաքաղաքական ուսումնասիրությունների նոր փուլ սկսելու:

Գերմանական դասական գրականության հիմնադիրներից ֆրիդրիխ Շիլլերի մահվան առեղծվածը սկիզբ էր առել նրա անսպասելի վախճանի հետ կապված հասարակական շշուկներից: Այդ օրերի իր հիշողություններում Շիլլերը նույնիսկ չի ակնարկում առողջական խնդիրների մասին: Ընդհակառակը՝ նա անհանգստանում էր միայն Գյոթեի համար, որն այդ ժամանակ հիվանդ էր: Պաշտոնական տվյալներով Շիլլերը մահացել է 1805թ. մայիսի 9-ին տուբերկյոզից ու թաղվել Վայմարի հին ընդհանուր՝ հասարակ ու աղքատ մարդկանց գերեզմանոցում: Բանաստեղծի մահից քսանմեկ տարի անց, երբ Վայմարի քաղաքապետը իրավունք ստացավ Շիլլերին տեղափոխել Վայմարի դուքսերի դամբարան, պարզվեց որ քսաներեք հանված գանգերից եւ ոչ մեկը բժիշկների քննության համաձայն չէր պատկանում Շիլլերին: Ենթադրաբար դրանցից ամենամեծը տեղափոխեցին նոր գերեզման, որն էլ առ այսօր տասնյակ հազարավոր այցելուների ու երկրպագուների համար մնում է որպես սրբավայր: Հետագայում Շիլլերի հարեւանությամբ թաղեցին նաեւ Յ. Վ. Գյոթեին՝ գնահատելով նրանց ընկերությունն ու մեծ բարեկամությունը: Նշենք, որ այս երկու գրողների կապն ունի արդիական հնչելություն: Երբ 1998թ. Վայմարում Գյոթեի եւ Շիլլերի արևիվում վերսկսվեց Գյոթեի նամակների վերահրատարակման մեծ ծրագիր, հայտնաբերվեցին հարյուրավոր նոր նամակներ, որոնց ուսումնասիրությամբ զբաղվում են գերմանացի եւ այլազգի շատ գրականագետներ ու փիլիսոփաներ¹: Գերմանագետ փիլիսոփա Ռյուդիգեր Զաֆրանսկին (ծնվ. 1945թ.), որը դարի ամենամեծ խնդիրը համարում է համաշխարհայնացումը, Գյոթեի եւ Շիլլերի արդիականացումը համարում է ժամանակի կարեւորագույն պահանջներից մեկը: Այդ նպատակին է ծառայում նրա «Գյոթե եւ Շիլլեր Մի ընկերության պատմություն» գիրքը: Բնականաբար բազմաթիվ հետազոտությունների նյութ են դառնում նաեւ Շիլլերի մահվան հետ կապված տարբեր հակասական միտումներ: 20-րդ դարի գերմանացի բժիշկ Ավգուստ ֆոն Վրոդպեր հանրությանը ներկայացրեց

¹ Shu` Kerscheid G. /uellers N./ Richter E. Sechs unbekannte Briefe Goethes, Goethe Jahrbuch, Verlag Hermann Böhl aus Nachfolger Weimar, 20012, Band 119, S.183: Այսուհետև՝ Goethe Jahrbuch 2002:

որ ապրած չլինեմ ես ինքս»¹: Շիլլերին գրած նամակում Գյոթեն իր ստեղծագործական մղումների մասին գրել է. «Երբեմե ինձ չի հաջողվել որևէ ողբերգական իրավիճակ մշակել առանց կենդանի պայթյունիկ հետաքրքրասիրության»²: «Ֆաուստ»-ի մեջ Գյոթեն ամբողջացրել է իր բոլոր տառապանքները, որոնց միջով անցնելով մեծ հումանիստը կանգ առավ. «Ես կարող եմ իմ հետագա կյանքը դիտել որպես սովորական պարզեւ: Իսկ հիմա իսկապես ասած, արդեն միեւնոյն է՝ ինչ եմ անելու եւ որեւէ բան կատարելու եմ արդյոք»³: Սրանում է կայանում ողբերգականի հոգեւոր իմաստը, ինչի մասին հայ գրականագետ Հ. Էդոյանը գրում է. «Հոգեւոր իմաստը ողբերգության հիմքն է, նրա ինֆորմացիոն կենտրոնը», բոլոր ողբերգությունների ոչ միայն ժանրային առաջ տանող ուժը, որից եւ ուժ է առնում մարդը՝ դիմադրելու ճակատագրական հարվածներին: Այդ հիմքը չունեցող ողբերգական չէ, եւ նրա վրա չի կարող կառուցվել որեւէ կոնցեպցիա, քանի որ նյութը ինքնին ողբերգական չէ»⁴: Այս առումով համաշխարհային գրականության մեջ Գյոթեն ողբերգական մարդ է: Այդ մասին գերմանացի գրող Ալֆրեդ Դյոբլինը (1878-1957) այսպես է բացատրում. «Երբ Գյոթեն մահացավ, նա գրեթե մոռացված էր ներկրում: Նրա դագաղի մոտ ոչ մի ուսանող չէր հերթապահում եւ սաղմոսներ չէին կարդացվում... Այս մարդը, որը մահացավ ծեր տարիքում եւ թաղվեց այդպես շքեղորեն, իր կրքերից, տեսիլներից եւ վայրագություններից քրքրված ու ստրկացած էակ չէր: Ավելի շուտ նրան տրված էր կշեռքը հավասարակշռության մեջ պահելու հնարավորություն, որն էլ հաճախ հանգեցնում էր նրան, որ նա կոպիտ ու սառն էր նրեւում: Ոչ ոք սկզբից չէր նկատում, որ նա ցավի ու վշտի ճգնաժամի մեջ է եւ որ նա գտնվում է ինքնահաղթահարման մարտադաշտում: Այս մասին եմ վկայում նրա արձակ գործերն ու պոեզիան»⁵: Թե ինչ զարգացում կունենան գյոթենագիտական հետագա ուսումնասիրությունները, դա կրկին ժամանակի խնդիր է, քանի որ հանճարեղությունը որքան որ ծառայում է մարդկային քաղաքակրթության զարգացմանը, նույնքան վտանգավոր է թվում սեփական գոյության համար: Ա. Ռիզիի հայտնագործության մասին տեղեկացված բոլոր կառույցներից առ այսօր որեւէ առարկում չի հայտարարվել: Այս մասին վկայում է նաեւ գիտնականը. «Հայտնագործության մասին առաջին տեղեկությունը հրատարակել եմ «mysterious» թերթում, կապվել եմ Շիլլերի եւ Գյոթենի անվան բոլոր կազմակերպությունների, բազմաթիվ համալսարանների հետ, դիմել եմ նրանց հետևյալ հարցերով. Ի՞նչ տեղեկություն ունեն Գյոթենի մասին այս առիթով, արդյո՞ք թույլ եմ տվել որեւէ սխալ կամ գուցե անագրասային տողերն այստեղ զուտ պատահականություն են: Կեն տարվա ընթացքում ես ստացել եմ շատ քիչ պատասխաններ եւ ոչ մի առարկում»⁶:

Տեղեկություն հեղինակի մասին

Միրվարդ Ստեփանյան – ԱրՊՀ, բանասիրական ֆակուլտետ, գերմաներեն եւ ֆրանսերեն լեզուների ամբիոն, բ.գ.թ.,

E- Mail: sirasuhi@rambler.ru

Հոդվածը տպագրության է ներառվել խմբագրական կոլեկիայի անդամ, մ.գ.թ.Է.Ա.Հայրապետյանը:

¹ Նույն տեղում:

² Goethe an Schiller, 9.12.1797: Stü` Goethe J.W. Die Briefe der Jahre 1764-1808. Briefe, Kommentare und Register. HamburgerAusg. In 4Bd. Hamburg-Wegner.

³ Գյոթեն Յ., Ֆաուստ I Հայպետհրատ, Եր.1963, էջ XXXI:

⁴ Էդոյան Հ., Ծարժում դեպի հավասարակշռություն, Համատեքս, 2005, էջ 19:

⁵ Առաքելյան Ա., Գյոթենի կերպարի որոնումներ, Գյոթեն եւ Շիլլեր Հայացք 21-րդ դարից, ԵՊՀ հրատարակչություն, Եր., 2011, էջ 83: Stü` Döblin A., Aufsätze zur Literatur, Walter-Verlag, 1963, էջ 316-317:

⁶ Rizi A., Der Goethe-Code und Schillers Tod. KOPP ONLINE. 19. 07. 2011.